

ปัญหาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบังคับใช้
พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบ
เรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535

Problems of Public Participation in the
Enforcement of the Act on Maintenance of
Cleanliness and Public Order B.E. 2535

นภัสร่า ฉัตรแก้วโพธิ์ทอง*

Napatsara Chatkaewphothong

ชัชชม อรรถมฤณญ์**

Chatchom Akapin

* นิสิตหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

Student, Master of Laws at Faculty of Political Science and Law, Burapha University

** ดร. ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

Dr., Thesis Advisor

บทคัดย่อ

ประเทศไทยมีกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอยู่มากมายหลายฉบับ รวมทั้งพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชน แต่ประชาชนมิได้ให้ความสำคัญ จึงทำให้การบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ ไม่มีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 มีบทบัญญัติที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวันของประชาชนมากจนเกินไป จึงทำให้ไม่มีการบังคับใช้กันอย่างจริงจังเท่าที่ควร

สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งซึ่งส่งผลให้พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวไม่ได้รับความสนใจในการบังคับใช้กฎหมายก็คือ พระราชบัญญัตินี้มีบทลงโทษเพียงโทษปรับเล็กน้อย ซึ่งทำให้ประชาชนไม่มีความเกรงกลัวที่จะฝ่าฝืนบทบัญญัติของพระราชบัญญัติฉบับนี้สำหรับในส่วนภาครัฐ จากการศึกษาพบว่า เจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจบังคับใช้พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวมักยังเพิกเฉยต่อการใช้อำนาจที่มี ซึ่งส่งผลให้เป็นการสนับสนุนให้ประชาชนกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติฉบับนี้

ในการแก้ปัญหาควรปลูกฝังเรื่องการให้ความสำคัญเรื่องของสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชนทราบว่าสิ่งแวดล้อมมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตเพียงใดและเผยแพร่ให้ประชาชนรู้ว่ามิบบทบัญญัติกำหนดการกระทำที่เป็นความผิดตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ และมีมาตรการจูงใจต่างๆ รวมทั้งโทษ เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ควรมีการเพิ่มเติมโทษปรับให้มากขึ้น เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนมีความเกรงกลัวและปฏิบัติตามกฎหมายมากขึ้น ในส่วนของภาครัฐ ควรมีการเพิ่มรางวัลนำจับให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ด้วย

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535

Abstract

Thailand has many laws on environmental issues including the Act on maintenance of cleanliness and public order B.E. 2535. It is a law on the environment which is relevant to the daily lives of people. But the people did not pay attention. As a result, enforcement of this law is not as effective as it should.

From study found that the Act on maintenance of cleanliness and public order B.E.2535 has provisions relevant to the daily lives of the people too much. It has no enforcement seriously as they should.

Another important reason that caused such Act did not receive the attention of law enforcement is that this law is punishable by a fine against offenders only slightly. This makes people not afraid to violate the provisions of this Act.

For the public sector, from study found that government officials authorized to enforce the law in this Act are inaction to use of existing authority. This results in support for people offense under the Act.

The solution should instill the importance of environmental issues to the public that the environment is important to the livelihood and release to the public to know that there is a provision that defines the offense action under the Act. And have incentive measures, including penalty for it. To encourage people to comply with the Act, should be added to be more fines, to encourage citizens to fear and obey the law more. In terms of public sector, should be added the arresting award to the authorities who officiate.

Keywords : Public Participation, The Act on Maintenance of Cleanliness and Public Order B.E. 2535

บทนำ

ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไป สังคมถูกพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว หากมนุษย์มีการพัฒนาเพียงเทคโนโลยีด้านเดียวไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเลย สิ่งแวดล้อมก็จะเกิดความเสื่อมโทรมและเกิดปัญหามลภาวะ คุณภาพชีวิตของประชาชนก็จะต่ำ การร่วมมือของประชาชนในชุมชนคือส่วนสำคัญ จะนำมาซึ่งผลสำเร็จของการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง แต่ปัญหามีอยู่ว่าประชาชนไม่เห็นถึงความสำคัญ การที่จะให้ประชาชนได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม ในการรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมืองเราต้องวิเคราะห์หาสาเหตุว่าเหตุใดประชาชนส่วนมากจึงยังไม่เข้ามามีส่วนร่วมเท่าที่ควรและพิจารณาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนรวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในพระราชบัญญัติฉบับนี้มากขึ้น เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการขาดการบังคับใช้พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 อย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพในการใช้บังคับอย่างสมบูรณ์

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน ความสำคัญของการมีส่วนร่วม รวมทั้งปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการไม่ได้รับความร่วมมือจากการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. เพื่อนำมาวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคในการบังคับใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ รวมทั้งเพื่อได้ทราบแนวทางและวิธีการที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาจากการไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชน

ทบทวนวรรณกรรม (แนวคิด ทฤษฎี)

การมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการรับฟังความคิดเห็นสำหรับประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยโดยทั่วไปมี 2 แนวทาง คือ

แนวทางที่ 1 การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนโดยผ่านผู้แทนราษฎร

แนวทางที่ 2 การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับการตัดสินใจโดยตรง (2559, ออนไลน์)

แนวคิดและปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

มีผู้เสนอปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้มากมาย แต่ที่สำคัญคือองค์การอนามัยโลกที่ได้เสนอปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. ปัจจัยของสิ่งจูงใจ หมายถึง การเข้าร่วมกิจกรรมมีเหตุผลที่สำคัญคือ ประการแรกมองเห็นว่าตนจะได้รับผลตอบแทน

ประการที่สอง การได้รับการบอกกล่าวหรือได้รับการชักชวนจากบุคคลอื่นโดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ

2. ปัจจัยโครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วม

3. ปัจจัยด้านอำนาจ ในการส่งเสริมกิจการด้านการมีส่วนร่วม คือ ประชาชนกำหนดเป้าหมาย วิธีการ ผลประโยชน์ของกิจกรรมได้ (เพลินจิต ตั้งพูลสกุล, 2550, หน้า 16)

สมมติฐานของการศึกษา

พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายที่ไม่มีสภาพบังคับใช้ที่มีประสิทธิภาพสมบูรณ์ เพราะพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวไม่มีบทลงโทษที่รุนแรงพอ ทั้งประชาชนยังขาดจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมต่อสังคม เพราะประชาชนยังขาดความรู้และความเข้าใจในพระราชบัญญัติฉบับนี้อย่างเพียงพอที่จะให้ความร่วมมือ

วิธีการวิจัย

เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจากตัวบทกฎหมายที่เกี่ยวข้อง บทความ รายงานการวิจัย ตำรา รวมทั้งข้อมูลที่ค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ปัจจุบันได้ถูกยกเลิกไปแล้ว แต่เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้ปรากฏอยู่ในร่างรัฐธรรมนูญ 2559 มาตรา 43 (2) ซึ่งบัญญัติว่า บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิจัดการ บำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ และในพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 จุดประสงค์ที่เป็นหลักสำคัญในการบัญญัติกฎหมายฉบับนี้คือ การเน้นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เราจะเห็นได้เด่นชัดที่สุดเช่น มาตราที่ 51 แห่งพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 ซึ่งบัญญัติว่า

กรณีที่มีผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ ประชาชนผู้พบเห็นอาจแจ้งความต่อพนักงานสอบสวน เจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ เพื่อให้พนักงานสอบสวน เจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ดำเนินการตามอำนาจหน้าที่โดยไม่ชักช้า และให้ถือว่าประชาชนผู้พบเห็นการกระทำความผิดดังกล่าว เป็นผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 51 นี้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อม โดยให้ถือว่าเป็นผู้เสียหาย

นอกจากนี้ยังมีบทบัญญัติมาตราอื่นอีกหลายมาตราที่ได้คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนอีกเช่นกัน เช่น

มาตรา 6 จะเห็นว่าบัญญัติขึ้นเพื่อให้เจ้าของผู้ครอบครองอาคารที่รวมถึงตลาดด้วยมีส่วนร่วมในการดูแลความสะอาดบริเวณทางเท้าที่อยู่ติดกับพื้นที่ของตนเอง แทนที่จะดูแลเฉพาะพื้นที่ของตนเองเท่านั้น เป็นการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบในการดูแลความสะอาดพื้นที่ส่วนรวม

นอกจากนี้มาตรา 7 ยังให้อำนาจบุคคลตามมาตรา 6 ที่จะแจ้งให้ผู้กระทำการฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้มีให้กระทำการหรือให้แก้ไขการกระทำอันเป็นความผิดตามพระราชบัญญัตินี้อีกด้วย การเปิดโอกาสโดยบัญญัติกฎหมายอย่างนี้เป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการดูแลความสะอาดพื้นที่ส่วนรวม เนื่องจากประชาชนทั่วไปจะสามารถเป็นหูเป็นตาให้กับทุกพื้นที่ได้ทั่วถึงมากกว่าการดูแลโดยหน่วยงานรัฐซึ่งอาจมีเจ้าพนักงานที่รับผิดชอบเป็นจำนวนน้อย ทำให้ไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง อีกทั้งยังเป็นการปลูกฝังไม่ให้ประชาชนไปทิ้งขยะยังพื้นที่บริเวณทางเท้าอื่น เพราะจะรู้ถึงผลกระทบจากการที่ผู้อื่นทิ้งขยะในพื้นที่ของตน

มาตรา 53 ได้บัญญัติว่า ผู้ใดที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรา 6 ต้องรับโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท ตามมาตรา 6 หากผู้ใดไม่ปฏิบัติตามหรือฝ่าฝืนย่อมมีบทลงโทษปรับไม่เกินหนึ่งพันบาทตามมาตรา 53 เช่นนี้ เราจึงควรแจ้งให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารหรือบริเวณของอาคารที่อยู่ติดกับทางเท้าได้ทราบถึงบทลงโทษ

นอกจากนี้ยังมีมาตรา 41 บัญญัติให้เจ้าของอาคารดูแลรักษาอาคารมิให้สกปรกกรุงรักร้าง หากอาคารอยู่ใกล้ถนนหนทางที่อาจทำให้ผู้สัญจรไปมาอาจเห็นความสกปรกของอาคารนั้นได้ เป็นการให้เจ้าของอาคารได้มีส่วนร่วมในการดูแลความสะอาดสวยงาม โดยเริ่มที่อาคารของตน ก่อน เพื่อเป็นการเริ่มการกระตุ้นให้ประชาชนได้เริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในลำดับต่อไป

และในมาตรา 13 คือ ต้องการให้เจ้าของรถซึ่งใช้บรรทุกสัตว์กรวดหินดินเลนทราย สิ่งปฏิกูลมูลฝอยหรือสิ่งอื่นใดต้องจัดให้รถนั้นอยู่ในสภาพที่ป้องกันมิให้มูลสัตว์หรือสิ่งดังกล่าว ตกหล่นรั่วไหลปลิวฟุ้งกระจายลงบนถนนในระหว่างที่ไ้รถนั้น รวมทั้งต้องป้องกันมิให้น้ำมันจากรถรั่วไหลลงบนถนน เพื่อมิให้ก่อให้เกิดความสกปรกบนท้องถนนและยังถือเป็นการกีดขวางทางจราจรอีกด้วย

ในกรณีดังกล่าวเราควรกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการตั้งรางวัลให้แก่ผู้ที่แจ้งการกระทำผิดตามมาตราดังกล่าวให้แก่เจ้าหน้าที่และเมื่อได้มีการดำเนินการจับกุม ผู้กระทำความผิดมาลงโทษได้ก็จะมีรางวัลจากค่าปรับตามมาตรา 48 และมาตรา 51 ให้แก่บุคคลดังกล่าวในอัตราที่สูง และควรมีการแบ่งรางวัลนำจับให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการจับกุมในอัตราที่สูงเช่นกัน เพื่อเป็นแรงจูงใจแก่พนักงานเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่

ส่วนเรื่องค่าปรับจะเห็นได้ว่าตามมาตรา 48 วรรคสาม ได้กำหนดให้แบ่งแก่ผู้แจ้งตามมาตรา 51 กึ่งหนึ่งและพนักงานเจ้าหน้าที่เจ้าพนักงานจราจรหรือตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ควบคุมการจราจรผู้จับกุมอีกกึ่งหนึ่ง เพื่อเป็นการกระตุ้นโดยการจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ โดยการจูงใจเรื่องของการแบ่งค่าปรับมาเป็นรางวัล ซึ่งมาตรการจูงใจ (Incentive) เป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ ในอดีตรัฐมักนิยมใช้วิธีการบังคับและควบคุม (Command and Control) คือ การออกกฎหมายมาบังคับใช้เพื่อควบคุมแต่ต่อมาวิธีการดังกล่าวไม่มีประสิทธิภาพในการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างน่าพอใจนัก ด้วยสาเหตุ เช่น การขาดแคลนอัตรากำลังของพนักงานเจ้าหน้าที่ความไม่เข้าใจกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ความไม่ใส่ใจในหน้าที่ของตนเท่าที่ควร รวมทั้งปัญหาคอร์รัปชัน ทำให้เกิดแนวคิดในการใช้มาตรการอื่นๆ ควบคู่กันไปรวมทั้งมาตรการการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและมาตรการจูงใจ (Chatchom Akapin, 2000, pp. 22-23) ซึ่งมาตราดังกล่าวเป็นการจูงใจให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตามกฎหมายฉบับนี้แล้ว ยังได้จูงใจเจ้าพนักงานผู้ปฏิบัติหน้าที่ให้มีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่จับกุมผู้กระทำความผิดอีกด้วยเช่นกัน

การมีส่วนร่วมของบุคคลกับรัฐและชุมชนในเรื่องที่เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายต่างประเทศ

ในต่างประเทศมีกฎหมายที่เกี่ยวกับการให้ความสำคัญต่อการส่งเสริม ค้ำครอง และการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งยกตัวอย่างมา 6 ประเทศ ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. ประเทศสหรัฐอเมริกา

ใน Federal Water Pollution Control Act มาตรา 101. (e) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา, การแก้ไขและการบังคับใช้กฎระเบียบใดๆ มาตรฐานการจำกัดน้ำทิ้ง แผนหรือโปรแกรมที่จัดตั้งขึ้นโดยผู้ดูแลระบบหรือรัฐใดๆ ตามพระราชบัญญัตินี้ต้องจัดให้มีการสนับสนุนและความช่วยเหลือจากผู้ดูแลระบบและรัฐ ผู้ดูแลระบบในความร่วมมือกับรัฐจะพัฒนาและเผยแพร่กฎระเบียบที่ระบุหลักเกณฑ์ขั้นต่ำสำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการดังกล่าว นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกายังมีการใช้บทลงโทษที่เข้มงวดในการป้องกันสิ่งแวดล้อม โดยคณะกรรมการของสำนักงานคณะกรรมการกำกับพิจารณาของสหรัฐฯ (The U.S. Sentencing Commission) ได้มีข้อเสนอแนะการกำหนดเงื่อนไขที่เข้มงวดมากต่อผู้ก่อมลพิษ หากอุตสาหกรรมที่มีการควบคุมไม่สามารถปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในกฎหมายได้ก็จะต้องเผชิญกับค่าปรับที่ในอัตราที่สูงอย่างมาก (Chatchom Akapin, 2000, p. 42)

2. ประเทศออสเตรเลีย

ใน Protection of the Environment Operations Act 1997 No 156 ในหัวข้อวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัตินี้หัวข้อ (b) มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันสิ่งแวดล้อมมากขึ้น กล่าวคือ พระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวได้ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการ 2 โครงการ คือ

1. โครงการรับผิดชอบการปล่อยของเสีย โดยมีหลักว่าผู้ปล่อยของเสียต้องเป็นผู้รับผิดชอบในสิ่งที่ตนเองปล่อยตามข้อ 295A

2. โครงการชดเชยสิ่งแวดล้อมสีเขียว โดยให้สมาชิกโครงการได้เข้าร่วมบริจาคเงินเพื่อสมทบกองทุนตาม ข้อ 295H ซึ่งทั้งสองโครงการดังกล่าวอยู่ในการควบคุมกำกับดูแลของ

Environmental Protection Agency (EPA) ซึ่ง EPA จะเป็นผู้ออกกฎระเบียบตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ อีกทั้ง The Clean Air Act and Clean Water Act (NSW) ได้มีการกำหนดค่าปรับที่สูงขึ้นเป็นสี่เท่าจากที่ได้กำหนดไว้ในอดีตและได้มีการเสนอพระราชบัญญัติ การกระทำความผิดทางสิ่งแวดล้อมและบทลงโทษ คือ มีการเพิ่มบทลงโทษที่สูงขึ้นมาก โดยโทษสูงสุด คือ การปรับ 1 ล้านบาท หรือสำหรับการกระทำความผิด โดยนิติบุคคลและปรับ 150,000 เหรียญหรือจำคุก 7 ปี หรือทั้งจำทั้งปรับสำหรับการกระทำความผิดเป็นรายบุคคลหากพบการกระทำความผิดอย่างร้ายแรง นอกจากนี้ นักวิชาการชี้ให้เห็นว่าการเพิ่มอัตราโทษมีความสำคัญมากในการเป็นแรงจูงใจกับอุตสาหกรรมเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพด้านสิ่งแวดล้อม (Chatchom Akapin, 2000, p. 43)

3. ประเทศสิงคโปร์

ใน The Environment Protection Act 2002 Act No. 19 of 2002 ในมาตรา 20 เรื่อง Public Comment จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม 2002 ฉบับนี้ได้กำหนดเรื่องความคิดเห็นของประชาชนเอาไว้ในมาตรา 20 เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมโดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาตรวจสอบการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมเรื่องสิ่งแวดล้อมได้ในเวลาทำงาน นอกจากนี้แล้วสิงคโปร์ยังมี The Environment Public Health Act ซึ่งมีการบัญญัติเรื่องค่าปรับให้มีการปรับสูงสุดสำหรับผู้กระทำความผิดที่ทิ้งขยะโดยปรับเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่าถึง 2,000 เหรียญสิงคโปร์ ในการลงโทษสำหรับความผิดครั้งแรกและปรับ 4,000 เหรียญสิงคโปร์ ในการทำซ้ำความผิดครั้งที่สอง และปรับ 10,000 เหรียญสิงคโปร์สำหรับการทำความผิดครั้งที่สาม นอกจากนี้ ศาลอาจกำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องทำความสะอาดพื้นที่ส่วนกลางนานถึง 12 ชั่วโมง ซึ่งถือเป็นมาตรการที่ก่อให้เกิดความอับอายแก่ผู้กระทำความผิด (Shamming) อย่างมากที่ส่งผลให้จำนวนผู้กระทำความผิดทิ้งขยะลดลง (2559, ออนไลน์)

4. ประเทศฝรั่งเศส

ในประเทศฝรั่งเศสมี Charter for the Environment ซึ่งได้กำหนดถึงเรื่องเกี่ยวกับความสมดุลระหว่างทรัพยากรธรรมชาติกับมนุษยชาติตามข้อความที่ได้บัญญัติไว้ใน Article 4 ซึ่งได้กำหนดเกี่ยวกับเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนเอาไว้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ได้กำหนดว่าทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้หน้าที่ในการมีส่วนร่วมในการร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมนั่นเอง

5. ประเทศฟิลิปปินส์

ประเทศฟิลิปปินส์มี Philippine Environment Code เป็นกฎหมายสิ่งแวดล้อมของประเทศและกฎหมายฉบับนี้ได้บัญญัติถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้หลายแห่ง เช่น ในบทที่ 1 เรื่องประมงและทรัพยากรทางน้ำมาตรา 26 ซึ่งได้บัญญัติว่า รัฐบาลแห่งชาติของฟิลิปปินส์ได้ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการที่จะรักษาและเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตในการประมงและทรัพยากรทางน้ำที่เหมาะสมและต่อเนื่อง

และในบทที่ 2 มาตรา 28 ได้บัญญัติว่า ในการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์ป่ารัฐบาลแห่งชาติของฟิลิปปินส์ได้ส่งเสริมให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบำรุงรักษาและการเพิ่มประสิทธิภาพ การผลิต ของทรัพยากรและสัตว์ป่าอย่างต่อเนื่อง

เห็นได้ว่ากฎหมายต่างประเทศที่ได้ศึกษาทั้ง 6 ประเทศ ทุกประเทศมีบทบัญญัติที่รับรองสิทธิของบุคคลในการมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการที่จะร่วมกันบำรุงรักษา หรือได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งในการคุ้มครองและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมไว้เช่นเดียวกันกฎหมายระหว่างประเทศกฎหมายของประเทศไทยที่ได้ศึกษาไว้เบื้องต้นแล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยมีความทันสมัยในเรื่องการออกกฎหมายที่ส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาสิ่งแวดล้อม อันเป็นการปฏิบัติพันธกรณีที่ได้เข้าเป็นภาคีของปฏิญญาริโอ (Rio Declaration) ตลอดจนมีความทัดเทียมนานาอารยประเทศด้วย อีกทั้งในหลายๆ ประเทศได้เห็นถึงความสำคัญของการลงโทษที่เหมาะสม ซึ่งไม่เหมือนกับประเทศไทย เพราะประเทศไทยไม่ได้พึงพาการเพิ่มบทลงโทษแม้จะมีการปฏิรูปกฎหมายสิ่งแวดล้อม 1992 แต่กลับมุ่งเน้นไปในแนวการแนะนำมาตรการใหม่ๆ เช่น หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย และความรับผิดชอบ

ทางแพ่งที่เข้มงวดเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยปรับปรุงสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นผลให้กฎระเบียบจำนวนมากยังคงมีบทลงโทษที่ไม่เหมาะสมสำหรับสถานการณ์ปัจจุบัน อีกทั้งประเทศไทยมีปริมาณกฎหมายเป็นจำนวนมาก แต่การบังคับใช้กฎหมายอ่อนแอมาก (Chatchom Akapin, 2000, p. 44)

จากการศึกษาพบว่า ปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบังคับใช้พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535

1. การที่ประเทศไทยมีพระราชบัญญัติมากเกินไป

ส่งผลให้นักกฎหมายเองก็ยังไม่เคยรับรู้ถึงพระราชบัญญัติเหล่านี้ จึงไม่อาจคาดหวังกับประชาชนทั่วไปว่าจะเข้าใจและรับรู้ถึงกฎหมายยังส่งผลให้ประชาชนมองไม่เห็นถึงความสำคัญของพระราชบัญญัติ เพราะรัฐบาลออกพระราชบัญญัติมาแบบพร่ำเพอ เกินสมควรประชาชนมองว่าเป็นเรื่องธรรมดาทั่วไป ไม่ใช่เรื่องที่ควรจะให้มีความสำคัญ และก็จะไม่ให้ความสำคัญ ไม่สนใจที่จะศึกษาและปฏิบัติตามกฎหมายที่ออกประกาศใช้

ทั้งพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายที่จำกัดสิทธิของประชาชนในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ของการใช้ชีวิตประจำวันทั่วไป จึงทำให้ประชาชนไม่เห็นความสำคัญและไม่สนใจที่จะปฏิบัติตาม นอกจากนี้เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจก็ละเลยหน้าที่ที่จะบังคับใช้กฎหมายดังกล่าวด้วยเหตุผลเช่นเดียวกัน

2. ปัญหาการไม่เห็นถึงความสำคัญของกฎหมายของประชาชน

เนื่องจากวิถีชีวิตของคนไทย ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ชอบถูกบังคับ จึงไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญของกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนเป็นจำนวนมากไม่น้อยยังยึดติดกับวิถีชีวิตที่ขาดระเบียบวินัย ชอบความสบาย รักความเป็นอิสระ ไม่ชอบปฏิบัติตามกฎระเบียบ ดังคำพูดที่ว่า “ทำอะไรตามใจคือไทยแท้” ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญ กล่าวคือพระราชบัญญัติฉบับนี้มีบทบัญญัติหลายมาตราที่ห้ามการกระทำของประชาชนในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งประชาชนเคยชินกับการกระทำดังกล่าวและเห็นว่าเป็นเรื่องที่สามารถทำได้

3. การที่ประชาชนไม่มีความรู้และไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม

ประชาชนเป็นจำนวนไม่น้อยในปัจจุบันเกิดความเห็นแก่ตัวกันอย่างมากขึ้น อะไรที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองอย่างเห็นได้ชัดเจนนกก็มักจะเลือกปฏิบัติกันดังคำพังเพยที่เรียกว่า “น้ำขึ้นให้รีบตัก” หรือ “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” แต่อะไรก็ตามที่มีประโยชน์ที่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจนและเป็นปัจจุบัน ก็มักจะไม่นำมาคำนึงถึง อย่างเช่น เรื่องของสิ่งแวดล้อมหรือสุขลักษณะอนามัยที่ดีของสังคมส่วนรวม ปัจจุบันคนส่วนใหญ่เห็นว่าเป็นเรื่องไกลตัว จึงไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญในเรื่องเหล่านี้ อย่างที่เราได้เห็นกันตามหน้าสื่อสิ่งพิมพ์หรือตามข่าวสารจากเว็บไซต์ต่างๆ เช่น ปัญหาเรื่องขยะล้น

เมื่อประชาชนขาดความเข้าใจและไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว คงเป็นเรื่องยากที่จะให้ประชาชนเล็งเห็นถึงความสำคัญของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอันใกล้ตัวมนุษย์อย่างพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535

4. การขาดการปลูกฝังจิตสำนึกในการให้ความสำคัญเรื่องของกฎหมายแก่ประชาชน

การปลูกฝังและการประชาสัมพันธ์แนวคิดว่า เรื่องของกฎหมายเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งกับคนทุกคน เนื่องจากกฎหมายเป็นกติกาที่ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ซึ่งมีนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความหมายของกฎหมายไว้ดังนี้

ศาสตราจารย์ ดร. หยุต แสงอุทัย (2552, หน้า 36, 43) ได้พิจารณากฎหมายใน 2 ลักษณะ คือ กฎหมายตามเนื้อความ และกฎหมายตามแบบพิธี โดยกฎหมายตามเนื้อความหมายรวมถึง กฎหมายซึ่งบทบัญญัติ มีลักษณะเป็นกฎหมายแท้ กล่าวคือ มีลักษณะเป็นข้อบังคับ ซึ่งกำหนดความประพฤติของมนุษย์ ถ้าฝ่าฝืนจะได้รับผลร้ายหรือถูกลงโทษ ในสมัยใหม่ส่วนใหญ่เป็นข้อบังคับของรัฐ ส่วนกฎหมายตามแบบพิธี หมายความว่า กฎหมายที่ออกมาโดยวิธีบัญญัติกฎหมาย ทั้งนี้ โดยไม่ต้องคำนึงว่ากฎหมายนั้นเข้าลักษณะเป็นกฎหมายตามเนื้อความหรือไม่

สมัยศ เชื้อไทย (2553, หน้า 64) อธิบายไว้ว่า กฎหมาย คือ กฎเกณฑ์ที่เป็นแบบแผน ความประพฤติของมนุษย์ในสังคมซึ่งมีกระบวนการบังคับที่เป็นกิจจะลักษณะ

โดยต้องเผยแพร่ให้แก่ประชาชนได้รับทราบและเข้าถึงความสำคัญของกฎหมายได้อย่างแท้จริงนั้นยังเป็นเรื่องที่ทำได้ยากอาจจะด้วยเหตุปัจจัยหลักหลายๆ ประการ เช่น การขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายที่สามารถจะกระตุ้นการปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนได้เห็นถึงความสำคัญของกฎหมาย งบประมาณในการประชาสัมพันธ์ทางด้านความรู้และการปลูกจิตสำนึกในด้านกฎหมายให้แก่ประชาชนหรือแม้กระทั่งเหตุผลที่ว่ารัฐบาลเองอาจจะไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญในเรื่องการกระตุ้นการปลูกจิตสำนึกด้านกฎหมายให้แก่ประชาชน ปัจจัยปัญหาต่างๆ เหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการที่ประชาชนจะเข้าถึงการเป็นผู้มีจิตสำนึกอันเล็งเห็นถึงความสำคัญของกฎหมายที่ได้มีการบัญญัติออกมาบังคับใช้กันในสังคม

โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 เป็นกฎหมายที่ใกล้ตัวประชาชนและส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตประจำวัน และความเป็นอยู่ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของประชาชนทุกคนในสังคมอย่างเท่าเทียมกันแต่กลับไม่ได้รับการสนับสนุนจากทางภาครัฐให้มีการปลูกจิตสำนึกเรื่องความสำคัญที่มาของพระราชบัญญัติฉบับนี้สู่สาธารณะชนให้ทราบ เพื่อธำรงไว้ซึ่งหน้าที่และสิทธิประโยชน์ของปัจเจกบุคคลทุกคนที่ควรมีและควรได้รับ ซึ่งส่งผลกระทบต่อพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวเป็นเพียงหนังสือเล่มหนึ่งเท่านั้น แต่ขาดสภาพการบังคับใช้ได้จริงในสังคม ยกตัวอย่างเช่น

บทบัญญัติมาตรา 10 เรื่องการโฆษณาด้วยการแจกใบปลิวนี้เป็นเรื่องใกล้ตัวของเราทุกคนในชีวิตประจำวันในสังคม แต่กลับมีผู้ให้ความสำคัญจนแทบจะไม่ใช่ที่ทราบกันเลยว่าการแจกใบปลิวในที่สาธารณะนั้นจะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้รับหนังสืออนุญาตจากเจ้าพนักงานท้องถิ่นหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ และจะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้ในหนังสืออนุญาตด้วย ปัญหาที่ตามมาที่พบเห็นในปัจจุบันก็คือ การโฆษณาด้วยการแจกใบปลิวสินค้าต่างๆ ตามห้างร้านต่างๆ เพื่อการโฆษณาสินค้าของตน ส่งผลกระทบมาสู่สังคม คือ ปัญหาเรื่องการทิ้งขยะในที่สาธารณะและปัญหาขยะล้นเมือง

5. ประชาชนขาดความเข้าใจและขาดการปลูกฝังในเรื่องของบทบาทการมีส่วนร่วมในสังคม

ในอดีตที่ผ่านมารัฐบาลไม่มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในสังคมมากนัก จนมาถึงรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ได้มีการบรรจุเรื่องสิทธิมนุษยชนเอาไว้และถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น มาตรา 59, 60

อย่างไรก็ตาม ประชาชนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจ คือ ไม่เคยสนใจหรือรับรู้ ว่าตนมีสิทธิหน้าที่อย่างไรในการมีส่วนร่วมในสังคมและไม่เล็งเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมของตน เพราะต่างมองว่าการพัฒนาประเทศหรือการดูแลสังคมเป็นเรื่องของรัฐบาล ตนเป็นเพียงประชาชนไม่มีความสำคัญใดๆ แก่ชุมชน

6. อัตราโทษของพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535

การกำหนดอัตราโทษเอาไว้เพียงเล็กน้อยอาจเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลให้ประชาชนขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติตามกฎหมาย เนื่องจากเห็นว่าข้อบังคับตามกฎหมายมีบทลงโทษเพียงเล็กน้อยหรือหากฝ่าฝืนอาจได้รับประโยชน์มากกว่าความเสียหายที่จะต้องรับโทษตามกฎหมาย ด้วยเหตุผลข้างต้นจึงส่งผลให้บุคคลบางกลุ่มยอมกระทำการฝ่าฝืนกฎหมายเพื่อที่จะให้ได้รับผลประโยชน์อันคุ้มค่ามากกว่าโทษที่จะได้รับ

การลงโทษทางอาญา ซึ่งทางวิชาการได้แบ่งทฤษฎีการลงโทษออกเป็นทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยังยั้ง และทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ดังนี้

1. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน
 - 1.1 ผู้ที่กระทำความผิดเท่านั้นที่จะถูกลงโทษ
 - 1.2 ผู้กระทำความผิดทุกคนต้องถูกลงโทษโดยไม่มีข้อยกเว้น
 - 1.3 จำนวนโทษต้องพอเหมาะกับความผิด

สรุปได้ว่า การลงโทษผู้กระทำความผิดมีไว้เพื่อการรักษาความยุติธรรม ดังนั้น การลงโทษจึงต้องลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดเท่านั้นและจำนวนโทษที่จะต้องเหมาะสมกับความผิด

2. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง

การลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งต้องคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนและสังคมโดยรวม การลงโทษตามทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “ทฤษฎีอรรถประโยชน์” ซึ่งมีแนวคิดว่าการที่จะตัดสินว่าการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น เป็นการกระทำที่ถูกต้องชอบธรรมหรือไม่ จะต้องดูจากผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อสังคมโดยรวมเป็นสำคัญ หากการกระทำนั้นก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ก็จะถือว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องชอบธรรม โดยมีหลักพิจารณาว่า “การกระทำนั้นก่อให้เกิดความสุขมากที่สุดต่อคนจำนวนมากที่สุด” หรือไม่ ถ้าใช่ก็จะถือว่าการกระทำนั้นถูกต้องชอบธรรม

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อป้องกัน เห็นว่าหากจะมีการลงโทษก็ต้องเป็นไปเพื่อเหตุผลในการป้องกันสังคมเป็นหลัก มิใช่เพื่อแก้แค้นผู้กระทำผิด

3. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู

การลงโทษตามทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อเป็นการฟื้นฟูแก้ไขตัวผู้กระทำผิด ให้กลับตัวเป็นคนดี และมีให้กระทำผิดซ้ำ รวมทั้งการพยายามทำให้ผู้กระทำผิดสามารถกลับเข้าสู่สังคมของตนเอง สามารถใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลอื่นๆ ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข (ณัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน, 2559, ออนไลน์)

อัตราโทษเพียงเล็กน้อยส่งผลให้ประชาชนขาดแรงจูงใจในการปฏิบัติตามกฎหมาย เพราะเห็นว่ามิมีบทลงโทษเพียงเล็กน้อยเท่านั้น หากฝ่าฝืนอาจได้รับผลประโยชน์มากกว่าความเสียหายที่จะต้องรับโทษส่งผลให้บุคคลบางจำพวกยอมกระทำความผิดกฎหมายเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์อันคุ้มค่ามากกว่า เช่น ตามมาตรา 52 การอาบน้ำหรือซักล้างบนถนนหรือที่สาธารณะ หรือบริเวณที่ทางน้ำผ่านตามมาตรา 9 นี้จะทำให้ถนนสกปรกและอาจทำให้ผู้ที่ใช้นถนนประสบอุบัติเหตุอันเนื่องมาจากถนนลื่นได้ และยังทำให้เศษดินที่เกิดจากการซักล้างมาอุดตันบริเวณท่อระบายน้ำ จนอาจทำให้ท่อระบายน้ำอุดตัน อันอาจนำไปสู่ปัญหาน้ำท่วม ส่วนกรณีตามมาตรา 14 การที่ปล่อยให้สัตว์มาปล่อยมูลบริเวณถนนและเจ้าของสัตว์มิได้ขจัดมูลนั้นให้หมดไป ก็จะทำให้เกิดความสกปรกและเป็นแหล่งเพาะของเชื้อโรคได้ นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดกลิ่นเหม็นอันเป็นมลพิษทางอากาศ อย่างหนึ่งและหากมีผู้ฝ่าฝืนตามมาตรา 37 ไปยืน นั่ง นอนบนสะพานสาธารณะหรือที่สาธารณะก็จะทำให้การใช้สะพานลอยหรือการใช้ที่สาธารณะเกิดการจราจรติดขัดหรือการสัญจรของประชาชนมีอุปสรรค หรือหากมีผู้ฝ่าฝืนประกาศของ

เจ้าหน้าที่ที่ประกาศห้ามเข้าอยู่ในที่สาธารณะตามมาตรา 47 ก็จะส่งผลให้การบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่ไม่มีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม การฝ่าฝืนมาตรา 52 นี้มีอัตราโทษสูงสุด คือ ปรับไม่เกิน 500 บาทเท่านั้น จะเห็นได้ว่าบทลงโทษในมาตราดังกล่าวถือว่าต่ำมากเมื่อเทียบกับความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการฝ่าฝืนบทบัญญัติมาตรานี้ และผลจากการที่มาตราดังกล่าวมีบทลงโทษที่ต่ำมากจึงทำให้ประชาชนไม่เกรงกลัวที่จะฝ่าฝืนกฎหมาย ตัวอย่างเช่น ร้านรับล้างรถยนต์ซึ่งมีรายได้ในการให้บริการล้างรถมากพอที่สามารถจ่ายค่าปรับวันละ 500 บาทได้

มาตรา 53 หากเจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารที่อยู่ติดกับทางเท้าหรือเจ้าของตลาดไม่ดูแลรักษาความสะอาดทางเท้าที่ตนเองครอบครอง จะทำให้บริเวณทางเท้าที่ติดกับอาคารหรือตลาดสกปรกเป็นแหล่งสะสมเชื้อโรคและละอองละออง จนอาจส่งผลให้ผู้ใช้ทางเท้าลื่นล้มและได้รับอุบัติเหตุหรือหากผู้อยู่ในรถยนต์ ผู้ขับขี่ ผู้นั่งซ้อนท้ายรถจักรยานยนต์ซื้อสินค้าที่จำหน่ายในสถานสาธารณะ หรือบนถนนสาธารณะจะทำให้การจราจรในบริเวณดังกล่าวติดขัด เนื่องจากจะต้องมาจากการจอดรถบนถนนเพื่อซื้อสินค้าทำให้เกิดขวางการจราจร ทั้งยังอาจนำมาซึ่งอุบัติเหตุได้ง่าย เนื่องจากต้องหักหลบหรือเปลี่ยนช่องทางเดินรถเพื่อเลี่ยงรถยนต์ที่จอดซื้อสินค้า อาจทำให้เฉี่ยวชนกับรถยนต์คันอื่น หรือเฉี่ยวชนประชาชนที่ใช้ถนนได้

การฝ่าฝืนมาตรา 53 มีอัตราโทษปรับไม่เกิน 1,000 บาทเท่านั้น เห็นได้ว่าหากเกิดอันตรายแก่ผู้ใช้ทางเท้าหรือเกิดอุบัติเหตุแก่ผู้ใช้ถนน ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับร่างกาย ชีวิตนั้นเมื่อเปรียบเทียบกับบทลงโทษถือว่าไม่เหมาะสมกับผลเสียที่อาจเกิดขึ้น และอัตราโทษดังกล่าว ต่ำมากจนทำให้ประชาชนไม่เกรงกลัวและยังฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติมาตรานี้อยู่เสมอ

มาตรา 54 ผู้ใดเป็นเจ้าของหรือผู้ครอบครองอาคารฝ่าฝืนวางกระถางต้นไม้บริเวณนอกอาคารที่ตนเป็นเจ้าของ ล้างรถบนถนนหรือสถานสาธารณะ และทำให้ถนนหรือสถานสาธารณะสกปรก ปรงอาหาร ขาย จำหน่ายสินค้าบนถนนหรือสถานสาธารณะ หรือใช้รถยนต์เป็นที่ปรงอาหารขายบนถนนหรือในที่สถานสาธารณะ ขายสินค้าบนรถบนถนนหรือในที่สาธารณะ ในบริเวณที่มีได้ประกาศผ่อนผัน ถ้ายอจจาระ ปัสสาวะลงในที่สาธารณะหรือบนน้ำลาย เสมหะ สิ่งน้ำมูก เทหรือทิ้งสิ่งใดลงบนที่สาธารณะ ทิ้งสิ่งปฏิกูลมูลฝอยในที่สาธารณะ นอกอาณาเขต ทิ้งสิ่งปฏิกูลมูลฝอยบนที่สาธารณะ ทำให้คอมไฟ ป้าย ศาลาที่พัก ม้านั่ง ส้วม หรือสิ่งซึ่งจัดไว้เพื่อสาธารณะชนต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองพันบาท

จะเห็นได้ว่าเมื่อเทียบกับความเสียหายจากการฝ่าฝืนมาตราดังกล่าวนี้การกำหนดโทษเอาไว้ต่ำเกินไปมาก เพราะการขับถ่ายหรือทิ้งสิ่งปฏิกูลนอกภาชนะในที่สาธารณะนั้นอาจก่อให้เกิดโรคระบาดได้ ส่งผลให้หน่วยงานทางการแพทย์ต้องสูญเสียเงินงบประมาณในการจัดหาบุคลากรทางการแพทย์ และยาเอาไว้รักษาผู้ที่ติดโรคระบาดหรือกรณีการทำให้สิ่งซึ่งจัดไว้เพื่อประโยชน์สาธารณะเกิดความชำรุดเสียหาย ค่าซ่อมแซมหรือค่าจัดหาอุปกรณ์ชิ้นใหม่บางรายการอาจมีราคาสูงกว่าเงินค่าปรับที่ได้ปรับจากผู้กระทำความผิด การกำหนดอัตราโทษต่ำเช่นนี้ไม่เหมาะสมกับผลเสียที่จะเกิดขึ้นและยังส่งผลให้ประชาชนไม่เกรงกลัวที่จะฝ่าฝืนบทบัญญัติดังกล่าว

มาตรา 55 ผู้ใดขับขีรถบรรทุกมูลสัตว์ กรวด หิน ดิน เลน ทราย มูลฝอย หรือมีน้ำมัน และวัตถุดังกล่าวได้ตกหล่น ปลิว ฟุ้งกระจาย รั่วไหล ลงบนถนน ต้องโทษปรับไม่เกิน 3,000 บาท

ผู้ฝ่าฝืนจะต้องโทษปรับไม่เกิน 3,000 บาท เห็นได้ว่าอัตราโทษปรับดังกล่าวเมื่อเทียบกับผลเสียที่เกิดขึ้นจากการฝ่าฝืนมาตรานี้เป็นการกำหนดอัตราโทษที่ต่ำไปเพราะการบรรทุกวัตถุเกินอัตราหรือไม่ได้ใช้ความระมัดระวังในการบรรทุกอย่างเพียงพอ อาจทำให้วัตถุดังกล่าวตกหล่น ปลิวฟุ้งกระจายหรือรั่วไหลลงบนถนน เมื่อเปรียบเทียบค่าปรับกับผลประโยชน์ที่จะได้รับผู้ฝ่าฝืนมาตรานี้อาจมองว่าคุ้มค่า

มาตรา 56 ผู้ใดโฆษณาโดยการปิด ทิ้ง โปรยแผ่นประกาศปรับไม่เกิน 5,000 บาท

มาตรา 56 ผู้ใดโฆษณาโดยการปิด ทิ้ง โปรยแผ่นประกาศ ใบปลิวในที่สาธารณะ โดยไม่ได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากเจ้าหน้าที่ หรือไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ในหนังสืออนุญาต หรือผู้ใดขูด กะเทาะ ชีต เขียน พนสี ข้อความ ภาพ รูปรอยใดๆ ที่กำแพง บนถนน ต้นไม้ ส่วนใดของอาคารโดยไม่ได้รับอนุญาตหรือผู้ใดใช้ส่วนหนึ่งส่วนใดของถนนเป็นที่ซ่อม เปลี่ยนแปลง ต่อเติม ติดตั้งอุปกรณ์รถหรือล้อเลื่อน

การฝ่าฝืนมาตรา 56 ต้องโทษปรับไม่เกิน 5,000 บาท แม้ว่าการฝ่าฝืนมาตราดังกล่าวจะมีโทษปรับอย่างสูงไม่เกิน 5,000 บาท แต่ก็ยังเป็นโทษปรับที่ไม่เหมาะสมกับผลเสียที่เกิดขึ้น เพราะนอกจากหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องสูญเสียงบประมาณในการจัดหาผู้ทำความสะอาดแล้ว การฝ่าฝืนตามมาตราดังกล่าวยังอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้ใช้เส้นทางซึ่งเป็นการสร้างความเสียหายทั้งทางด้านชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินด้วย

มาตรา 57 ผู้ใดเป็นเจ้าของรถใช้บรรทุกสัตว์ กรวด หิน ดิน เลน ทราาย สิ่งปฏิกูล มูลฝอยหรือสิ่งใดและปล่อยให้รลอยู่ในสภาพที่มีได้มีการป้องกันให้มูลสัตว์หรือสิ่งดังกล่าวตกลงหล่น ฟุ้ง กระจายบนถนน หรือปล่อยให้้ำมันรั่วไหลลงบนถนน หรือผู้ใด ตั้งวาง กองวัตถุใดๆ บนถนน บริเวณซึ่งมีได้รับอนุญาตให้กระทำได้ หรือผู้ใด เท ปล่อย ระบายอุจจาระ ปัสสาวะจากอาคารหรือ ยานพาหนะลงในน้ำ หรือผู้ใด เท ทิ้งสิ่งปฏิกูล มูลฝอย น้ำโสโครก สิ่งใดลงบนถนน ทางน้ำตาม หรือผู้ใด เท ระบายอุจจาระ จากอาคารหรือยานพาหนะลงที่สาธารณะ ต้องโทษปรับไม่เกิน 10,000 บาท

ผู้ฝ่าฝืน ต้องโทษปรับสูงสุดไม่เกิน 10,000 บาท อาจดูว่าโทษปรับตามมาตรานี้จะสูง พอสมควร แต่เมื่อเทียบกับพระราชบัญญัติฉบับอื่นจะเห็นว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ได้ลงโทษ ปรับสูงเลย เพราะผลเสียที่จะเกิดขึ้นจากการฝ่าฝืนกฎหมายนี้เป็นการลงโทษปรับที่ไม่ได้สัดส่วน กับความผิดเพราะหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องใช้งบประมาณอย่างมาก เพื่อนำมาบรรเทา ทุกข์และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดดังกล่าว

มาตรา 58 เจ้าของร้านจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม สำหรับบริการลูกค้าได้ไม่ต่ำกว่า 20 คน ต้องจัดให้มีส้วมที่ถูกสุขลักษณะตามกฎกระทรวง ยกเว้นร้านที่จัดให้มีขึ้นบริเวณงานเทศกาล หรืองานเฉพาะหรือเจ้าของสถานีนำจ่ายเชื้อเพลิงหรือก๊าซสำหรับยานพาหนะ ต้องจัดให้มีส้วมที่ ถูกสุขลักษณะหากฝ่าฝืนปรับไม่เกิน 2,000 บาท และจะต้องโทษปรับอีกวันละ 100 บาท จนกว่า จะปฏิบัติให้ถูกต้อง

หากฝ่าฝืนมีโทษปรับไม่เกิน 2,000 บาท และจะต้องปรับอีกวันละ 100 บาท จนกว่า จะปฏิบัติให้ถูกต้อง การลงโทษปรับตามมาตรานี้ถือว่าการกำหนดอัตราโทษที่ต่ำมากเช่นกัน เมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายในการสร้างส้วมที่ถูกสุขลักษณะเพื่อมารองรับผู้ใช้บริการ จึงทำให้เจ้าของ ร้านอาหารและเจ้าของสถานีนำจ่ายเชื้อเพลิงจึงไม่เกรงกลัวที่จะฝ่าฝืนมาตราดังกล่าว

มาตรา 59 พนักงานสอบสวนเจ้าพนักงานท้องถิ่น หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ใดไม่ ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่แต่เจ้าพนักงานผู้นั้นกลับล่าช้า หรือไม่ปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ ต้องระวางโทษเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดตามที่มีการแจ้งความนั้น

จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัตินี้มีการกำหนดอัตราโทษที่ต่ำอยู่แล้ว เมื่อการลงโทษ เจ้าหน้าที่ผู้ล่าช้าหรือปฏิบัติงานล่าช้าเท่าเทียมกับประชาชนผู้กระทำความผิดย่อมเป็นการ กำหนดอัตราโทษที่ต่ำเพราะเจ้าพนักงานถือว่ามีหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย แต่กลับมาเป็น

เป็นผู้เพิกเฉยเสียเองเช่นนี้ จึงถือว่าเป็นการกำหนดอัตราโทษที่ไม่เหมาะสม เพราะจะทำให้เจ้าพนักงานไม่เกรงกลัวที่จะปฏิบัติงานล่าช้าหรือเพิกเฉยต่อหน้าที่

7. การขาดการนำมาปฏิบัติ (Implementation) และการใช้บังคับ (Enforcement) อย่างจริงจังจากภาครัฐ

ยกตัวอย่างเช่น

1. การโฆษณาด้วยการแจกใบปลิวหรือแผ่นพับ
2. การที่รถบรรทุกหิน ดิน ทราย ทำให้สิ่งดังกล่าวตกอยู่บนท้องถนน ซึ่งทำให้เป็นอุปสรรคในการสัญจรของรถคันอื่น
3. เจ้าของรถยนต์นำรถของตนมาล้างสองข้างทางอันเป็นที่สาธารณะซึ่งต้องห้ามตามมาตรา 15
4. การบ้วนน้ำลายหรือเสมหะลงบนถนนบริเวณสาธารณะทั่วไปซึ่งฝ่าฝืนมาตรา 31

จากตัวอย่างเราจะเห็นได้ว่าผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมายมีอยู่ทั่วไปจนกลายเป็นภาพชินตาว่าเป็นการกระทำที่เป็นปกติธรรมดา แม้ว่าเราจะมีการบัญญัติว่าการกระทำที่ผิดกฎหมายและมีบทลงโทษก็ตามแต่ ก็มิได้มีการนำพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวมาบังคับใช้กับผู้กระทำความผิดแต่อย่างใด

อภิปรายผลและข้อเสนอแนะการวิจัย

จากการศึกษาพระราชบัญญัติดังกล่าวนี้ แพบจะถือได้ว่าสิ้นสภาพการบังคับใช้อย่างสิ้นเชิง เพราะขาดปัจจัยอันเป็นองค์ประกอบสำคัญในการบังคับใช้ กล่าวคือ

1. ประเทศไทยมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งแวดล้อมมากเกินไปทำให้ประชาชนไม่ให้ความสำคัญต่อกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม อีกทั้งพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 เป็นเรื่องที่ใช้บังคับแก่ประชาชนในเรื่องการดำรงชีวิตประจำวันที่เป็นเรื่องเล็กๆ น้อยๆ มากเกินไป ควรออกเฉพาะกฎหมายในเรื่องที่สำคัญๆ และจำเป็นจริงๆ เท่านั้น และควรที่จะรวบรวมเรื่องที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเอาไว้ในพระราชบัญญัติฉบับเดียวกัน

2. ปัญหาการไม่เห็นถึงความสำคัญของกฎหมายในประชาชน เนื่องจากวิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่ยังติดยึดกับวิถีชีวิตคือ “ทำอะไรตามใจคือไทยแท้” และคิดว่าเรื่องของกฎหมายเป็นเรื่องที่ไกลตัว อีกทั้งทั้งประชาชนไม่มีความรู้และไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม จึงส่งผลให้กฎหมายฉบับดังกล่าวสิ้นสภาพบังคับใช้ไปโดยปริยาย จากปัญหาดังกล่าว ไม่ว่าจะมียกกฎหมายที่ได้ออกมาสักกี่ฉบับก็ไม่มีสภาพบังคับและไร้ผลไปโดยสิ้นเชิง เราต้องประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รู้ถึงความสำคัญของกฎหมายว่ากฎหมายมีประโยชน์ต่อสังคมอย่างไรบ้าง โดยอาศัยหลักทฤษฎีต่อไปนี้

ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อม ใช้คำพูดหรือการเขียนเพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือ ให้เกิดความศรัทธาจนเห็นความสำคัญของกฎหมาย

ทฤษฎีสองปัจจัย เพื่อให้เกิดแรงจูงใจทางจิตใจกับประชาชนว่าหากไม่ปฏิบัติตามกฎหมายจะทำให้เกิดผลกระทบต่ตัวประชาชนเอง

ทฤษฎีการสร้างผู้นำ จะส่งผลต่อการมีส่วนร่วมเพราะผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจ

ทฤษฎีสีทธิในสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันนักนิเวศศาสตร์เริ่มให้การยอมรับและรับรองสิทธิในสิ่งแวดล้อม เพราะความเสื่อมโทรมในสิ่งแวดล้อม อันเป็นผลพวงมาจากการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมก่อให้เกิดสภาวะวิกฤตต่อความเป็นอยู่ของประชากร

โดยหลักปัจจัยของสิ่งจูงใจ ทำให้ประชาชนเห็นว่าตนจะได้รับผลตอบแทนจากการเข้าไปมีส่วนร่วม การบอกกล่าวและการชักชวนจากบุคคลอื่นให้เข้าร่วม ให้ประชาชนได้รู้ถึงความสำคัญของกฎหมายโดยอาจมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ

3. การขาดการเผยแพร่ความรู้เรื่องกฎหมายให้ประชาชนเข้าใจอย่างทั่วถึง ทำให้เกิดปัญหาการไม่รู้กฎหมายของประชาชน เป็นเหตุให้ประชาชนไม่สามารถรู้ถึงสิทธิหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายไม่ว่ากฎหมายฉบับดังกล่าวจะมีประโยชน์ต่อการบริหารและพัฒนาประเทศมากเพียงใดก็ตาม ก็ขาดสภาพในการบังคับใช้ยู่ดี ดังนั้น จึงควรผลักดันให้มีการเรียนการสอนวิชากฎหมายขั้นพื้นฐาน โดยมีการบรรจุเนื้อหาของกฎหมายที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวันเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอนเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งปลูกฝังจิตสำนึกให้คนในชาติเห็นถึงความสำคัญของกฎหมาย

4. ประชาชนไม่มีความรู้และไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมเพราะคิดว่าผลกระทบที่เกิดจากสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องไกลตัวมาก การที่ประชาชนไม่มีความรู้และไม่เล็งเห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ควรมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้ต่อประชาชนในชุมชนในเรื่องความสำคัญของการมีสิ่งแวดล้อมที่ดีและอันตรายจากการที่ประชาชนจะต้องอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมอย่างทั่วถึงและสม่ำเสมอ รวมทั้งถ่ายทอดความรู้ ความสำคัญเรื่องสิ่งแวดล้อมนั้น ต้องมีการคัดสรรบุคลากรผู้มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างดี มาเป็นบุคลากรให้ความรู้แก่ประชาชน

5. ประชาชนขาดความเข้าใจและขาดการปลูกฝังในเรื่องของบทบาทการมีส่วนร่วมในสังคม เพราะมองว่ารัฐเท่านั้นที่ เป็นผู้ มีบทบาททางสังคม ในขณะที่ตนเป็นเพียงประชาชนคนธรรมดาๆ คนหนึ่งเท่านั้น จึงไม่มีความสลักสำคัญใดๆ แก่ชุมชน การที่ประชาชนขาดความเข้าใจและขาดการปลูกฝังในเรื่องของบทบาทการมีส่วนร่วมในสังคม หน่วยงานของภาครัฐจะต้องเป็นผู้ผลักดันและสนับสนุน โดยการจัดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญผู้ให้ความรู้แก่ประชาชนในท้องถิ่นต้องเผยแพร่ความรู้ สร้างความเข้าใจเรื่องบทบาทการมีส่วนร่วมให้แก่ประชาชนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

6. อัตราโทษของพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 มีอัตราโทษที่ค่อนข้างต่ำมากเมื่อเทียบกับกฎหมายอื่นๆ ฉบับทำให้ประชาชนไม่เกรงกลัวต่อผลการฝ่าฝืนตัวบทกฎหมาย ซึ่งอัตราโทษตามพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวมีอัตราโทษปรับที่เล็กน้อยมาก จึงควรมีการเพิ่มโทษปรับให้สูงขึ้นเพื่อให้ประชาชนได้เกรงกลัว ไม่กล้าจะกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติฉบับนี้เพราะกลัวว่าจะต้องถูกปรับในอัตราที่สูง

ดังนั้น จึงควรมีการทบทวนเพิ่มโทษปรับให้สูงขึ้น จะทำให้คุณค่าและความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายกลับคืนมา มีสภาพการบังคับใช้ที่สมบูรณ์ รวมถึงอาจมีการกำหนดมาตรการอื่น เช่น การลงโทษให้มีการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสาธารณะด้วย

7. การขาดการนำมาปฏิบัติและการใช้บังคับอย่างจริงจังจากภาครัฐเพราะมิได้มีการนำพระราชบัญญัติฉบับนี้มาบังคับใช้ในการลงโทษผู้กระทำความผิดแต่อย่างใด เนื่องจากตัวเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจได้ละเลยต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย กฎหมายฉบับดังกล่าวมีจุดประสงค์เพื่อที่จะใช้เป็นเครื่องมือเข้ามากำหนดกฎเกณฑ์ในการใช้ชีวิตประจำวันของประชาชนมากเกินไป ทำให้เจ้าพนักงานไม่มีการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจัง จึงควรมีการเพิ่มรางวัลนำจับให้แก่เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่เพิ่มเติมด้วย เพื่อเป็นแรงกระตุ้นและเป็นแรงจูงใจให้กับเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติตามหน้าที่

รายการอ้างอิง

- สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี. (2559). *การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน*. วันที่ค้นข้อมูล 10 ตุลาคม 2559, จาก http://www.publicconsultation.opm.go.th/phs/new_index3.asp
- เพลินจิต ตั้งพลสกุล. (2550). *มาตรการในการจูงใจให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ศึกษาเฉพาะกรณีความผิดที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดชลบุรี*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการยุติธรรม.
- Akapi, C. (2000). *Beyond Law Reform Revitalising Thai Environmental Regulation*. The Canberra, Australia: Australian National University.
- Khew, C. (2015). *Current measures against littering in Singapore*. Retrieved October 10, 2016, from <http://www.straitimes.com/singapore/environment/current-measures-against-littering-in-singapore>
- หยุด แสงอุทัย. (2552). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 17). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมยศ เชื้อไทย. (2553). *คำอธิบายวิชากฎหมายแพ่ง : หลักทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 16). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- ณัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน. (2559). *ทฤษฎีการลงโทษ*. วันที่ค้นข้อมูล 10 ตุลาคม 2559, จาก www.stou.ac.th/Schools/Slw/upload/41716_2.pdf
-